

VAN GÖLÜ HAVZASI'NDA BAT VE KERPIÇİN MİMARİDE KULLANIMI

Şahabettin ÖZTÜRK

Yrd.Doç.Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü
sahozturk13@gmail.com

Öz

Van ve çevresinde kerpiç, tarih boyunca askeri mimaride; burç ve sur, dini mimaride; kilise ve cami, sivil mimaride konut yapımında önemli bir inşaat malzemesi olarak kullanılmıştır. Kerpiç yapımında kullanılan toprağın en önemli özelliği çorak, geçirimsiz olması ve kum ve kil oranının ideal olmasıdır. Suyu içerisine çeken toprak karışımı daha sonra yalın ayakla birkaç kez çiğnenerek ezilerek hazırlanır. Bu şekilde ezilen çamur, kürek ile toplanarak yaklaşık iki gün toprak zemin üzerinde bekletildikten sonra kerpiç, çamur, sıva, püshürük ve bat yapımı için kullanılır.

Kalıp içerisine yerleştirilen çamur kerpiç ustasının elleri ile sıkıştırılır ve üst yüzeyi ahşap mala ile perdelenerek kalıp yukarı doğru özenle çekilir. Kerpiç daha sonra düşey bir konumda zeminden kaldırılıp birkaç günde düşey vaziyette kurutulduktan sonra ana ve kuzu şeklinde üçgen bir formda istiflenerek kullanıma hazır bir duruma getirilir. Temellerde kaba yonu taş ile moloz taş, bağlayıcı malzeme olarak da kül katkılı çamur harcı kullanılır.

Van mimarisinde özellikle bahçe duvarlarının yapımında, kale ve sur duvarlarında, burçların yapımında kullanılan malzeme kerpiç değil “Bat” adı verilen yapı malzemesidir. Bat yapımında kullanılan çamur; kerpiç yapımında kullanılan çamur karışımları gibi hazırlanır. Ancak, saman yerine “kırcom” kullanılır. Üst üste ve yan yana sıralanan yumuşak ve kolay şekil alabilen bu tür duvarlar tam olarak güneş altında kuruduktan sonra kerpiç duvarlara göre kar, yağmur, rüzgâr, soğuk ve sıcak koşullarına daha dayanıklı ve uzun ömürlü olurlar. Bahçe duvarlarının “Möhre” yapımında duvarı zeminden yaklaşık bir metre yüksekliğe kadar moloz ve ya kayrak sal taşı yardımı ile duvar inşa edilir. Toprak yüzeyinde kalan 0.50 m yüksekliğindeki

taş duvar möhre duvarının su ve kardan olumsuz etkilenmesini engeller. Kerpiç yapıların başta insan olmak üzere her türlü canlının yaşamı için, fiziksel ve kimyasal özellikler açısından en uygun yapı malzemesi olduğu bir gerçektir.

Son yıllarda geleneksel mimari kültürümüzün önemli yapım malzemesi olan kerpiç yapıları hızlı bir şekilde yok olmaktadır. Bu konuda ne ilgili bakanlık ne de mimarlık fakültelerinde detaylı bir eğitim verilmemektedir.

Anahtar Kelimeler; Bat, Kerpiç, Toprak, Düz Dam, Çamur.

The Usage of Adobe and Bat in Van Lake Basin Architecture

Abstract

In Van and its surroundings, throughout history, adobe has been used as an important construction material such as in construction of towers (castles) and ramparts in military architecture, in construction of churches and mosques in religious architecture, and in construction of houses in civilian architecture.

The most important features of the soil used in production of adobe are being arid, impermeable and having ideal sand-clay ratio. The mixture for production of adobe is prepared by mixing the soil with water and then treading it by bare feet. After treading process, the mud is collected using shovel and left on the ground for 2 days which is used for production of adobe and grout. After being casted, the mud is compressed by hands and its surface is polished. The adobe is lifted from ground and left to dry for several days. After drying, the adobe is piled in a triangle shape and is ready to be used. In production of Van Lake Basin, especially the material used in construction of walls of gardens, castles and ramparts is not adobe, is a material called “bat”. The mixture for bat is prepared in the same way like the mixture of adobe. However, in the mixture for bat, instead of straw, “kırcam” is used. Being arranged side by side and one on the top of the other, these walls after being dried, compared to adobe walls are more durable under snow, rain, wind, cold and hot environmental conditions

Regarding their physical and chemical properties adobe structures are more suitable for living creature especially for human being. In the last years, being an important construction material of our architectural culture, adobe is being rapidly vanished. Neither in related to ministry nor in architecture, nothing is taught related to this subject.

Keywords: Bat, Adobe, Soil, Mud, Flat Roof.

Giriş

Doğu Anadolu Bölgesi'nin en temel yapı malzemesi olan kerpiç ve bat, yaklaşık 3.000 yıldan beri bölgede her türlü mimari yapıda kullanılmıştır. MÖ 900-580 yılları arasında bölgede varlığını sürdüren Urartu Medeniyeti'nden günümüze kadar özellikle kırsal yerleşim alanının vazgeçilmez mimari yapı malzemesidir. Van bölgesinde yapılan bilimsel arkeolojik kazılarda Van'ın kuzeybatısında yer alan Ayanıs Kalesi'nde, Van'ın doğusunda yer alan Yoncatepe sivil yerleşiminde ve Van'ın kuzeydoğusunda yer alan Aşağı Anzaf ile Yukarı Anzaf Kaleleri'nde Urartu Dönemi'nde kullanılan kerpiç örneklerini görmek mümkündür (Foto. 1, 2, 3 (Erzen, 1984: 15).

Tarih boyunca askeri mimaride; burç ve sur yapımında, dini mimaride; kilise ve cami yapımında, sivil mimaride ise hemen hemen tüm yapılarda kullanılan kerpiç ve bat malzemesi hiçbir dönemde günümüzdeki kadar dışlanmamış, terk edilmemiştir. Hiç kuşkusuz bu yanlış değerlendirmede bilgi eksikliğinin yanı sıra işin özünü bilmeyen şahısların da rolü vardır. Ayrıca, kerpiç yapı malzemesinin mimaride kullanım avantajlarını yeterince bilmeyen akademisyen ve mimarların oldukları bir gerçektir.

Kerpicing dayanımının yüksek olması, kullanılırken firenin az olması ve çalışmanın masterında düzenli olabilmesi için kerpiç yapımında kullanılan toprağın özenle seçilmesi kum ve kil oranının optimum ölçülerde olması gerekmektedir.

1. Kerpiç

1.1-Kerpiç Malzemesinin Hazırlanışı

Bölgede kerpiç yapımında kullanılan toprak, en eski dönemlerden beri Van'ın kuzeyinde Van-Erciş Karayolunun 25. km.sinde yer alan Yumrutepe Köyü'nden (Tırneşin) temin edilmektedir. Kerpiç yapımında kullanılan toprağın en önemli özelliği çorak olması, geçirimsiz olması ve kum kil oranının ideal olmasıdır. Günümüzde toprak belirlenen bölgeden traktör römorkları içerisinde taşınarak çamur yapılacak alana getirilir. Toprak çamur olarak kullanılmadan önce 0.07-0.10 mm. çapındaki gözenekli yuvarlak elek yardımıyla elenir. Yerel ustalar çamur yapımında kullanılan toprağı çamur haline getirmeden önce basit bir deneye tabii tutarlar.

Kerpiç yapımında kullanılan toprak, su ile ıslatılarak çamur haline geldikten sonra iki el arasına alınarak sürtülür ve yere doğru uzatılır. Uzayan çamur bölümü 0.05 m'den önce kopuyorsa, çok kumlu bir çamur olduğu, 0.05-0.10 m arasında kopuyorsa ideal bir çamur olduğuna, 0.10 m.den daha uzun kopuyorsa çamurun kilinin fazla kumunun az olduğu ustalar arasında denendikten sonra kerpiç, sıva ve bat yapımında kullanılır. Elekten geçirilen toprak, yaklaşık bir metre küpe 10 kg iri kaya tuzu, 30 kg odun külü ve 25 kg saman karılarak hazırlanır. Belirlenen miktarlardaki toprak, odun külü ve saman kuru olarak homojen bir şekilde karıldıktan sonra harmanlanan karışımın içerisine yeteri miktarda temiz su ilave edilerek en az bir gün bekletilir (Foto. 4, 5).

Suyu içerisine çeken toprak karışımı daha sonra yalın ayakla birkaç kez çığnenerek ezilir. Bu şekilde ezilen çamur kürek ile toplanarak yaklaşık iki gün toprak zemin üzerinde bekletilir. Böylece karışım içerisindeki iri kaya tuzu, saman ve odun külünün homojen bir şekilde dağılması sağlanır. Bu bekleme çamurun "mayalanması" adı verilir. Çamurdan hafif kırmızı renkli sıvı akması sıva veya kerpiç yapımında kullanmaya elverişli olduğu ve uygulamada rötrenin az olduğu anlamını taşır. Özenle hazırlanan çamur malzemesi, çamur sıva olarak, düz dam sıva yapımında veya özel ahşap kalıplar içerisine yerleştirilerek kerpiç haline getirilir. Kerpicein şekillenmesinde yer alan ahşap kalıpları 0.08x0.30x0.30 m ve 0.08x0.15x0.30 m ölçülerindedir. 0.08x0.30x0.30 m. ölçülerindeki kerpice "Tam Kerpiç" ya da "Ana Kerpiç", 0.08x0.15x0.30 m ölçülerindeki kerpice

ise “Yarım Kerpiç” ya da “Kuzu Kerpiç”, daha küçük kerpiç parçalarına ise yörede “Kret” adı verilir.

Kerpiç hazırlamada kurumunun tam olabilmesi için yağmursuz yaz ayları tercih edilir. Kerpiç yapılacak alan düzgün bir şekilde tesviye edilerek düzeltilir, kerpicein kuruduktan sonra rahat ve kırılmadan kalkması için zemin yüzeyine ince bir kum tabakasının serilmesi gerekir. Ahşap kerpiç kalıpları her kullanımdan sonra su havuzu içersinde bez yardımı ile temizlenerek kerpiçlerin düzenli şekil alması sağlanır (Foto. 6).

Kalıp içerisine yerleştirilen çamur kerpiç ustasının elleri ile sıkıştırılır ve üst yüzeyi ahşap mala ile perdahlanarak kalıp yukarı doğru özenle çekilir (Foto. 7, 8). İklim koşulları göz önünde bulundurularak yaklaşık beş gün bu şekilde güneş altında kurutulur. Kerpiç daha sonra düşey bir konumda zeminden kaldırılıp birkaç günde düşey vaziyette kurutulduktan sonra ana ve kuzu şeklinde üçgen bir formda istiflenerek kullanıma hazır bir duruma getirilir (Foto. 8, 9, 10). Bu şartlar altında hazırlanan kerpicein basınç mukavemetlerinin genellikle 10-15 kg/cm² arasında olduğu laboratuvar sonucunda tarafımızca tespit edilmiştir. Eğer bir yıl sonra kullanılacak ise istiflenen kerpiçlerin üzeri bol saman katkılı çamur ile sıvanarak bekletilir.

Çamur yapımında iri kaya tuzunun kullanılması; çamurun su geçirimliliğini engellemek ve özellikle bahar aylarında çamur içerisnde bulunan bitki tohumlarının yeşermesinin engellemek; ayrıca, kerpiç ve sıva içersinde akrep, böcek, fare v.b. haşerenin yaşamasını engellemek içindir. Çamur yapımında odun külünün kullanılması; malzemenin elastik özellikli, basınç ve eğilme mukavemetinin yüksekliği, su, rutubet itici ve önleyici özelliğini kazandırmak içindir.

Çamur yapımında saman ve kırcom kullanılmasının esas nedeni; çamurun içerisnde aderans gücünün ve bağlayıcı gücünün yüksek olmasına sebep olmasıdır. Kullanılan saman ve kırcom'dan istenilen sonucu almak için mutlaka bir yıllık olmasına özen gösterilmelidir.

1.2-Kerpiç Duvar Yapımı

Van bölgesinde geçmişte mimaride kullanılan kerpiç; dini, askeri ve sivil mimaride ana malzeme, ahşap, taş ve tuğla ise yardımcı malzeme olarak kullanılmıştır (Çiz. 1, 2) (Uluçam, 2000: 74-80).

1.2.1-Yapı Elemanları

1.2.1.1- Temel

Van bölgesinde yapılardaki temel don seviyesi 0.60-0.90 m arasında değişmektedir. Yapıların temel kotu don seviyesi kadar olup, zemin subasman seviyesi yaklaşık 0.50 m derinliğindedir. Temel genişliği değişim göstermekle birlikte genel olarak 0.90 m genişliğindedir.

Temelerde kaba yonu taş ile moloz taş, bağlayıcı malzeme olarak da kül katkılı çamur harcı kullanılır.

1.2.1.2- Duvarlar

Bölgede her türlü kerpiç yapılarında zemin kat dış duvar kalınlıkları iki tam, bir yarım kerpiçten oluşmakta ve 0.75 m kalınlığındadır (Ünsal-Öztürk, 1997: 54-58.). Üst kat dış duvar kalınlıkları ise bir tam, iki yarım kerpiçten oluşmuş olup 0.60 m kalınlığındadır (Foto. 11, 12, 13).

Duvarların iç ve dış satırları saman ve odun külü takviyeli çamur ile sıvalıdır. Bazı iç duvarların çamur sıva üzeri dekoratif süs vermek ve yapıyı rutubetten korumak amacıyla cas harcı ile sıvalıdır (Foto. 14).

1.2.1.3- Üst Örtü (Düz Dam)

Kerpiçten yapılmış duvarların üzeri iç ve dıştan karşılıklı olarak 0.10 m kalınlığındaki ahşap hatıllarla çevrelenmektedir. Mekânlar kısa doğrultuda duvarlar üzerine 0.40-0.50 m aralıklarla yerleştirilen kurutulmuş ve soyulmuş kavak, karaağaç, söğüt vb. ağaçlardan hazırlanmış, yuvarlak döşeme kirişlerle (keran) düzdam iskeleti oluşturulmuştur.

Kiriş sıralarının üzeri 0.03-0.04 m kalınlığında mertek, saz (kamış) veya ağaç dallarından oluşturulan bir tür çit ile örtülmektedir. Çitin üzeri 0.25-0.30 m kalınlığında gevrek çorak toprak (püşürük) ile kapatılmaktadır (Öztürk, 1996: 61-63).

Bu toprağın üzeri ortalama 0.10 m kalınlığında çamur sıva ile sıvanıp belli bir yöne eğim verilerek taştan yapılmış bir silindire (loğ) üzeri sıkıştırılır. Düz damlarda eğim yönü genellikle bahçe ve sokak tarafına konulan çörtlenlere (şoratan) doğrudur. Damlarda kullanılan sıva çamurunun

çatlamaması, su sızmalarını engellemesi ve üzerinde bitki yeşermemesi için tuz ilave edilerek bir hafta dinlendirildikten sonra kullanılır. Kışın yağın karların kısa sürede dam üzerinden atılmasında ahşaptan yapılmış bir kürekten (berfink) faydalanılır.

Van'da çörtene mahalli dilde “Şoratan” denilmektedir. Çörtenler, 0.75 m uzunluğunda, 0.15 m çapındaki yuvarlak kesitli sert ağacın içi oyularak yapılır. Düz damlarda ortadan her iki yana doğru belli bir eğim verilerek, kar ve yağmur sularının akıtılması için düz damın genişliğine göre birkaç çörten yerleştirilir (Foto. 15, 16, 17, 18).

2- Bat

Van mimarisinde özellikle bahçe duvarlarının (Möhre Duvarı) yapımında, kale ve sur duvarlarında, burçlarda kullanılan malzeme kerpiç değil “Bat” adı verilen yapı malzemesidir¹. Farklı bir yapım ve hazırlama tekniği olan “Bat” esasen eski bir ölçü birimidir. Duvar yapımında kullanılan “Bat” ise bir ustanın yerden rahat bir şekilde kaldıracabileceği çamur yumağına verilen isimdir.

2.1- Bat Malzemesinin Hazırlanışı

Bat yapımında kullanılan çamur; kerpiç yapımında kullanılan çamur karışımları gibi hazırlanır. Ancak, saman yerine “kırcom” kullanılır. Hazırlanan çamur “Bat“ olarak kullanılmadan önce en az on gün toprak zeminde bekletilir. Böylece çamurun içersindeki su tamamen çekilerek kerpiç yapımında kullanılan çamura oranla daha katı bir hal alır.

Bat ustası yaklaşık 0.50 m. uzunluğunda, 0.20 m. kalınlık ve yüksekliğindeki çamuru el ve ayak yardımıyla döverek şekil verir. Şekil verilen çamur parçası bir bat olarak kabul edilir. Daha sonra kerpiç duvar yapar gibi bat ile duvar inşa eder. Duvar yükselirken el yardımı ile möhre, sur ve burçların formuna göre usta tarafından şekil verilir. Üst üste ve yan yana sıralanan yumuşak ve kolay şekil alabilen bu tür duvarlar tam olarak güneş

¹ Bat: Osmanlı ağırlık ölçüsü olan “Batman”ın kısaltılması olarak mimaride kullanılabılır. Bir Batman= 6 Okka yani 6.69767 kg. dır.

altında kuruduktan sonra kerpiç duvarlara göre kar, yağmur, rüzgâr, soğuk ve sıcak koşullarına daha dayanıklı ve uzun ömürlü olurlar.

2.2-Kale Sur ve Burç Duvarlarının Yapımı

Bölgede bulunan tarihi kalelerin sur duvarı ve burçların inşasında bat tekniği kullanılarak askeri mimari yapılar inşa edilmiştir. Sur duvarı ve burçların inşasında kullanılan duvar kalınlık ve yükseklikleri daha farklı olmakla birlikte özellikle buçlarda çift cıdarlı ahşap hatılların kullanılması dikkat çekicidir.

Sur duvarlarının inşasında zemin belli bir yüksekliğe kadar, genişliği değişmekle birlikte en az 2.00 m ile 5.00 m arasında değişen genişlikteki moloz taş duvar örülerek tamamlanır. Daha sonra bat tekniğinde duvar yüksekliği değişmekle birlikte kale sur duvarı tamamlanır (Öztürk 2001: 32-34). Sur duvarlarının üzerinde yer alan dendanlar veya atış mazgallarında yer yer kerpiç kullanıldığıda görülmektedir. Bunların orjinal mi yoksa daha sonraki onarımlarda mı inşa edildiği tam olarak bilinmemektedir.

Kale burçlarında kullanılan yapım tekniği sur ve möhre duvarlarına göre daha farklıdır. Burçlar surlara göre daha yüksek yapılar olduğu için zeminden daha yüksek bir seviyeye kadar moloz veya kesme taş kullanılarak inşa edilir. Daha sonra hem içten hem de dıştan destekli ahşap yatay hatıllar kullanılır. Bat ile yükselen duvar belli bir eğim ile içeri doğru çekilerek ve yaklaşık her bir metre yükseklikte tekrar çift cıdarlı ahşap kullanılarak burcun yapımı tamamlanır (Foto. 19, 20, 21, 22).

3.Möhre Duvarı (Bahçe Duvarı) Yapımı

Möhre duvarı yapılacak alan öncelikle yaklaşık 0.50 m derinlikte ve 0.50 m genişlikte temel kazılarak hazırlanır. Kazılan bu temel içersine belli bir kalınlıkta (yaklaşık 0.05 m) odun külü ile bir tesviye yapılır. Daha sonra bir metre yüksekliğinde moloz ve ya kayrak sal taşı yardımı ile duvar inşa edilir. Toprak yüzeyinde kalan 0.50 m yüksekliğindeki taş duvar möhre duvarının su ve kardan olumsuz etkilenmesini engeller.

Üzerine inşa edilen bat duvarı 0.50 m genişliğinde ve yaklaşık 2.00 m yüksekliğindedir. Möhre duvarının üst yüzeyi balıksırtı formunda

şekillendirilir. Duvarın en üst kısmının orta bölümü ise küçük sıralı moloz taşlar gömülerek tamamlanır. Sıralı moloz taşların belli oranda ortaya çıkması möhre duvarının bakım ve onarımına ihtiyaç olduğu anlamına gelir. Yaklaşık 10 yılda bir möhre duvarlarının bakım ve onarımın yapılması gerekir (Foto. 23).

4- Değerlendirme ve Sonuç

En eski çağlardan günümüze kadar kesintisiz bir şekilde her tür mimaride kullanılan yapı malzemesi hiç kuşkusuz kerpiçtir. Kerpiç, yalnız başına yapı malzemesi olarak kullanılabilirdiği gibi, ahşap ve taş malzeme ile uyumlu bir şekilde kullanılması da mümkündür. Doğa ile uyumlu dönüşümü kolay çevreye hiçbir olumsuz etkisi olmayan bu geleneksel yapı malzemesi ülkemizde yaklaşık 1970 yılına kadar kırsal ve kentsel alanda en çok kullanılan yapı malzemesidir (Foto. 24, 25, 26).

Yaklaşık 70 yıl önce Anadolu'nun değişik bölgelerinde inşa edilen geleneksel sivil mimari örnekleri Anonim Mimari (Mimarsız Mimari) tarzda hiçbir mimari eğitim almamış, hatta okuryazar olmayan, gerçek mimarlar olan yöresel ustalar tarafından inşa edilmiştir. Her bölgenin mimarisi; malzeme, iklim, ekonomi, din, kültür v.b. özellikler yönünden farklılık göstermektedir. Malzeme, form, fonksiyon oran orantı gibi maddi ve manevi özellikler yüzyılların bilgi birikimi ve kültürünün bir yansıması olarak mimariye aktarılmıştır. Kerpiç yapıların başta insan olmak üzere her türlü canlının yaşamı için, fiziksel ve kimyasal özellikler açısından en uygun yapı malzemesi olduğu bir gerçektir. Ahşap ile birlikte kullanıldığında sağlık, yalıtım, ekonomi, görsel, dayanım v.b. özellikler bakımından beton malzemeye göre üstünlüklerinin olduğu bilimsel olarak günümüzde kanıtlanmıştır. Bugün ülkemizde son örneklerini gördüğümüz kerpiç yapılarla ilgili yeterince envanter ve bilimsel çalışma yapılmadığı bir gerçektir.

Günümüzde bilimsel olarak betonyerde karılarak hazırlanan çamur ve içersine alçı, kireç, çimento v.b. katkı maddelerinin çamura katılması ile ve bir kalıp içerisine dökülen karışım kanaatimce kerpiç değil malzeme ise kerpiç yapımında kullanılan çamur değildir. Uygulama terminolojik olarak

bir kargaşanın oluşmasına neden olmaktadır. Yukarıda açıklanan kerpiç, bat hazırlama ve uygulamasının Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartulardan başlayarak yakın zamana kadar devam etmiştir. İyi niyetli olarak yapılan bu tür bilimsel çalışmalar asırlarca gerek ülkemizde gerek ise Orta Asya ve dünyanın değişik coğrafyalarında her türlü mimaride kullanılan kerpiç ve bat geleneksel malzeme ile doğrudan ilişkisi yoktur.

Son yıllarda geleneksel mimari kültürümüzün önemli yapım malzemesi olan kerpiç yapıları hızlı bir şekilde yok olmaktadır. Bu konuda ne ilgili bakanlık ne de mimarlık fakültelerinde detaylı bir eğitim verilmemektedir. Ülkemizin değişik coğrafyalarında yer alan kerpiç yapıları korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak başta tüm mimarların asıl görevidir. Zira geleneksel mimariyi korumadan ve öğrenmeden Uluslararası mimaride söz sahibi olmamız mümkün değildir.

Kerpiç İle İlgili Yöresel Terimler

Bat: Kerpice göre farklı bir yapım ve hazırlama tekniği olan “Bat” esasen eski bir ölçü birimidir. Duvar yapımında kullanılan “Bat” ise bir ustanın yerden rahat bir şekilde kaldıracabileceği çamur yumağına verilen isimdir.

Berk, Mühkem, Kehim: Sağlam.

Biğeri: Kerpiç duvar içerisinde kare formunda inşa edilen içi çamur sıvalı soba ve ocak dumanının yukarı doğru hareket etmesini sağlayan bölüme verilen isim.

Cas Harcı: Kum taşı ve kireç taşının öğütülüp belli oranda kireç hamuru ile keçi kılı ilave edilerek su ile karıştırılmasıyla elde edilen bağlayıcı malzemeye verilen isim. Cas harcı, özellikle yapıların nem ve suya karşı koruyucudur.

Keran; Van ve Bitlis sivil mimarisinde iki kerpiç duvarını birleştirmek üzere yerleştirilen kalın yuvarlak kesitli ahşap kirişlere verilen isimdir (Yüksel Sayan-Şahabettin Öztürk, “Geleneksel Bitlis Evleri” İlgi Dergisi,102, İstanbul, 2002, 3-7;Şahabettin Öztürk- Yüksel Sayan, “Bitlis’in Tarihi Evlerine Bir Bakış”, Van Gölü Çevresindeki Kültür Varlıkları Sempozyumu Bildirileri, Van, 1996, 101-129.). Keran kelimesinin anlamı

Ker+an “Ker”: Yük taşıyıcısı (an): çoğul takısı anlamına gelmektedir. Sözlük anlamı ise iki mesnet arasında yük taşıyıcısı olarak tanımlanmaktadır.

Kerpiç; Ker+piç “Ker” hecesi yörede Farsça da taşıyıcı (Eşek) anlamında kullanılmaktadır. “Piç” hecesinin ise boş, kullanışsız, belirsiz v.b. anlamları vardır. Ker+piç= Kerpiç: Kelime olarak fazla dayanıklı olmayan yük taşıyıcısı anlamına gelmektedir.

Kerme; Van ve Bitlis bölgesinde küçükbaş hayvanlardan keçi, koyun gibi hayvan ağıllarında dışkılarının hayvan ayakları ile sıkıştırılarak yaklaşık 20 cm kalınlığa ulaştıktan sonra bel küreği ile kare formunda yaklaşık 30x30 cm ölçülerinde kesilerek güneşte kurutulduktan sonra soba, ocak ve tandırda yakacak olarak kullanılan yakıttır. Tezeğe göre ısı kalorisi oldukça yüksektir.

Kerpiç, Keran ve Kerme kelimelerinin kökleri “ker” yani yük taşıyıcısı anlamında kullanılmaktadır.

Kerki: Bölgede kesere verilen isim.

Kırcom: Ağıllarda hayvanların yem yedikten sonra artan kalın ve kuru otlara verilen isim. Ayrıca, yaklaşık 20-30 cm. uzunluğunda buğday, arpa, korunga v.b. tahıl ürünlerinin tüm saplarına da kırcom adı verilir.

Kret: Van yöresindeki yapı ustalarının normal kerpiç ölçülerinin dışında kalan küçük kerpiç parçalarına verdikleri isim.

Loğ: Düz damlı evlerin üzerindeki, toprağı sıkıştırmak amacıyla kullanılan silindirik şeklindeki yekpare sert taş.

Mecrefe (Berfink): Kışın yağın karı temizlemek amacıyla ahşaptan yapılmış kar temizleme gereci.

Mertek: Evlerin üst katlarında yuvarlak kesitli kirişler ile kamışlar (saz) arasına yerleştirilen yaklaşık 0.03 m. çapındaki yuvarlak ya da kare kesitli ahşap elemanlar.

Möhre: Avlu ve bahçeyi çevreleyen 0.50 m. kalınlığında yaklaşık 1.50 m. yüksekliğindeki çamurdan yapılmış duvar.

Püşürük: Düz damlı üst örtü sisteminde, kamış üzerine serilen çorak toprağa az su karıştırılarak elde edilen yaklaşık 0.20-0.25 m. kalınlığındaki malzemeye verilen isim.

Sekavil: Genellikle alıdan yapılmış ve özellikle ahır, düz dam üzerini ve avluyu temizlemek amacıyla kullanılan süpürge.

şoratan: Toprakla rtl düz damın üzerindeki kar ve yağmur sularının dışarı akmasını sağlayan ahşaptan yapılmış rten.

Taptap: Karaağaçtan veya ceviz ağcı köklerinden yapılmış ve sapı olan kütlesel ahşap. Özellikle zemin ya da düz damdaki toprağı sıkıştırmak amacıyla kullanılır

Tezkere: Ahşaptan yapılmış dört kollu iki işçi ile inşaat malzemesi taşıma aracına verilen isim.

Yngl: Bölgede hafif anlamında kullanılmaktadır.

Kaynakça

Erzen, A. (1984). *Doğu Anadolu ve Urartular*, Ankara.

Uluçam, A. (2000). *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü evresi Mimarlığı I. Van*, Ankara.

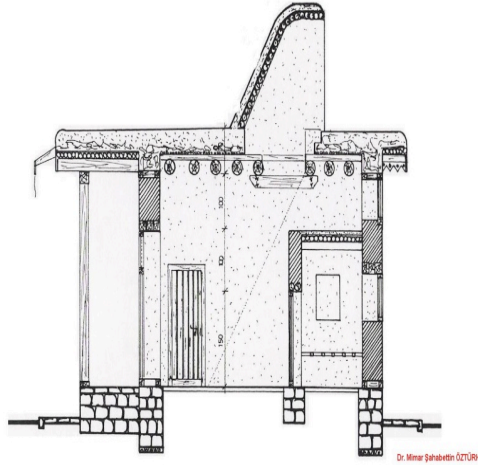
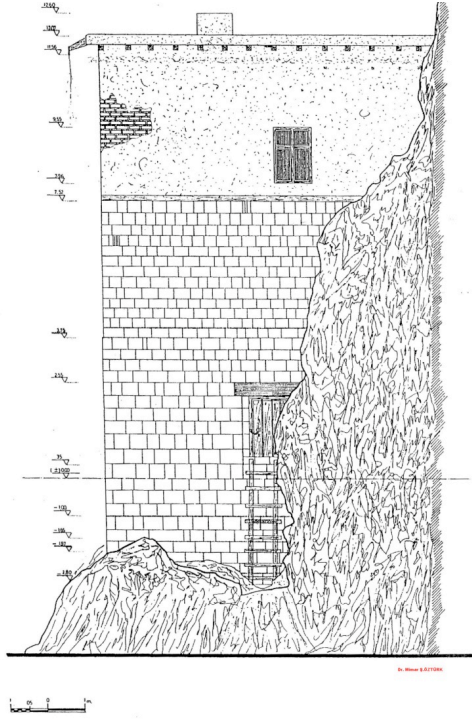
nsal, B.-ztrk, ř. (1997). “Tarihi Van Evlerinin Günümüzdeki İzleri”, *Mimarlık İç Mimarlık ve Grsel Sanatlar Dergisi*, 62, İstanbul.

Öztürk, ř. (1996). “Tarihi Van Evleri”, *İç Bankası Kültür ve Sanat Dergisi*, 32, Ankara.

Öztürk, ř. (2001). “Eski Van şehir Surları”, *Mimarlık İç Mimarlık ve Grsel Sanatlar Dergisi*, 102, İstanbul.

Sayan, Y. -ztrk, ř. (2002). “Geleneksel Bitlis Evleri” *İlgi Dergisi*, 102, İstanbul.

Öztürk, ř.-Sayan, Y. (1996). “Bitlis’in Tarihi Evlerine Bir Bakış”, *Van Gölü evresindeki Kültür Varlıkları Sempozyumu Bildirileri*, Van.

Çiz. 1: Eski Van Şehri Sarnıç Doğu

Çiz. 2: Tandır Evi En Kesiti.

Foto. 1: Yukarı Anzaf Urartu Kalesi Kerpiç Görünüşü.

Foto. 2: Ayanıs Urartu Urartu Kalesi Kerpiç Görünüşü.

Foto. 3: Yoncatepe Urartu Kalesi kerpiç görünüşü.

Foto. 4: Çamur Hazırlama Görünüşü.

Foto. 5: amur Hazırlama
Görünüşü.

Foto. 6: Kerpiç Kalıp Görünüşü.

Foto. 7: Kerpiç Hazırlama
Görünüşü.

Foto. 8: Kerpiç Görünüşü.

Foto. 9: Kerpiç Kurutma Görünüşü.

Foto.10: Kerpiç İstifleme Görünüşü.

Foto. 11: Kerpiçin Duvarda Kullanım Görünüşü.

Foto. 12: Kerpiçin Duvarda Kullanım Görünüşü.

Foto. 13: Kerpicin Duvarda Kullanım Görünüşü.

Foto. 14: Çamur Sıva Görünüşü.

Foto. 15: Örnek Van Evi İnşaat Görünüşü.

Foto. 16: Örnek Van Evi Görünüşü.

Foto.17: Süleyman Han Camii İnşaat Görünüüü.

Foto. 18: Süleyman Han Camii Görünüüü.

Foto. 19: Van Kalesi Bat Tekniği ile İnşa Edilmiü Burcu Görünüüü.

Foto. 20: Van Kalesi Bat Tekniği ile İnşa Edilmiü Kuzey Burcu Görünüüü.

Foto. 21: Hoşap Kalesi Bat Tekniği ile İnşa Edilmiş Burcu Görünüşü.

Foto. 22: Hoşap Kalesi Bat Tekniği ile İnşa Edilmiş Kuzey Sur Görünüşü.

Foto. 23: Van Kalesi Horhor Bahçeleri Möhre Duvarı Görünüşü.

Foto. 24: Van Kalesi Güney Sur Görünüşü.

Foto. 25:Eski Van Şehri Çifte Kilise Görünüşü.

Foto. 26: Eski Van Şehri Abbas Ağa Camii Görünüşü.